

МЕГАРИСА РОГОХВОСТОВА

Megarhyssa superba (Schränk, 1781)

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Перетинчастокрилі (Hymenoptera), родина — Їздці-іхневмоніди (Ichneumonidae).

Природоохоронний статус

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

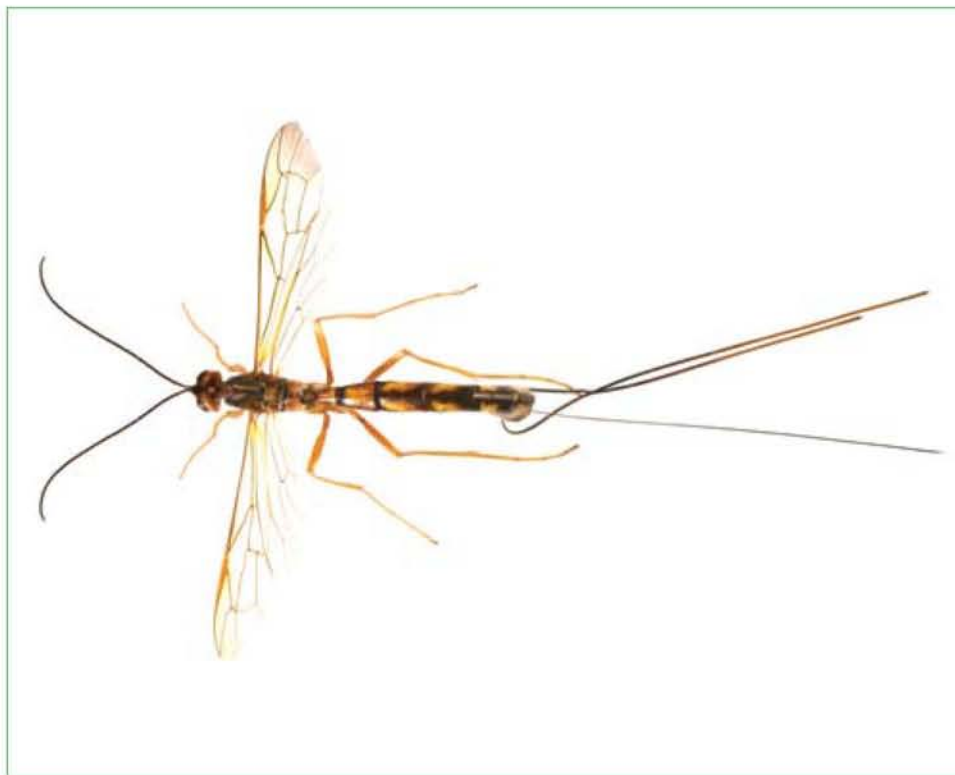
Один з 3 відомих в фауні України видів роду *Megarhyssa*. Полісся, Лісостеп та Закарпаття (м. Ужгород). Ареал охоплює також Зх. та Центральну Європу, ряд регіонів Росії — пн.-зх. та центральні райони європейської частини, Далекий Схід (Приморський край, о. Сахалін).

Чисельність і причини її зміни

Незначна (поодинокі особини). Причини зміни чисельності: знищення сухих та всихаючих дерев під час санітарних вирубок лісу, застосування хімічних засобів охорони лісу тощо.

Особливості біології та наукове значення

Дає 1 генерацію на рік. На стадії личинки — зовнішній паразит личинок різних комах-ксилофагів, переважно рогахвостів (Siricidae). Зустрічаються у мішаних та листяних лісах: на вирубках, на пеньках або стовбурах повалених дерев, на стовбурах дерев, що всихають, в місцях, які добре прогріваються сонячним промінням. Самки довгим яйцекладом пробурюють товстий шар деревини, досягаючи в такий спосіб хазяїна, і відкладають на нього одне яйце. Час сверд-

ління каналу в деревині — 32–45 хв. Перед відкладанням яйця самка необоротно паралізує хазяїна. Зимуює личинка в деревині у власному коконі.

Морфологічні ознаки

Один з найбільших за розміром їздець, тіло якого завдовжки 32–37 мм; яйцеклад самок в 1,1–1,6 раза більший за довжину тіла. Наличник у профіль заокруглений, з майже прямим апікальним краєм, посередині з більш-менш чітким округлим виступом, від жовтого до коричневого з чорною плямою апікально на 0,2–0,4 поверхні виступу. Голова, груди, черевце від жовто-коричневих до чорних. Лице жовте цілком або лише латерально. У самок жовті латеральні плями на

3–5 тергітах черевця майже квадратні, наперед простягаються за дихальця. У самців черевце майже чорне, генітальні пластинки вентро-апикальні з великою овальною плямою з щетинок.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не проводились. Популяції охороняються у листяних і мішаних лісах на території природних заповідників і заказників. У інших місцях існування виду доцільно створювати ентомологічні заказники.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Корисний ентомофаг. Комерційного значення не має.

Основні джерела інформації

Каспарян, 1981; Kaźmierczak, 1981; ЧКУ, 1994; Yu, Horstmann, 1997; Horstmann, 1998.

Автори: В.М. Єрмоленко, В.Г. Толканіц
Фото: В.Г. Радченко

МЕГАРИСА ПЕРЛАТА

Megarhyssa perlata (Christ, 1791)

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Перетинчастокрилі (Hymenoptera), родина — Їздці-іхневмоніди (Ichneumonidae). У попередньому виданні ЧКУ вказана як *M. superba* (Schrank).

Природоохоронний статус

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

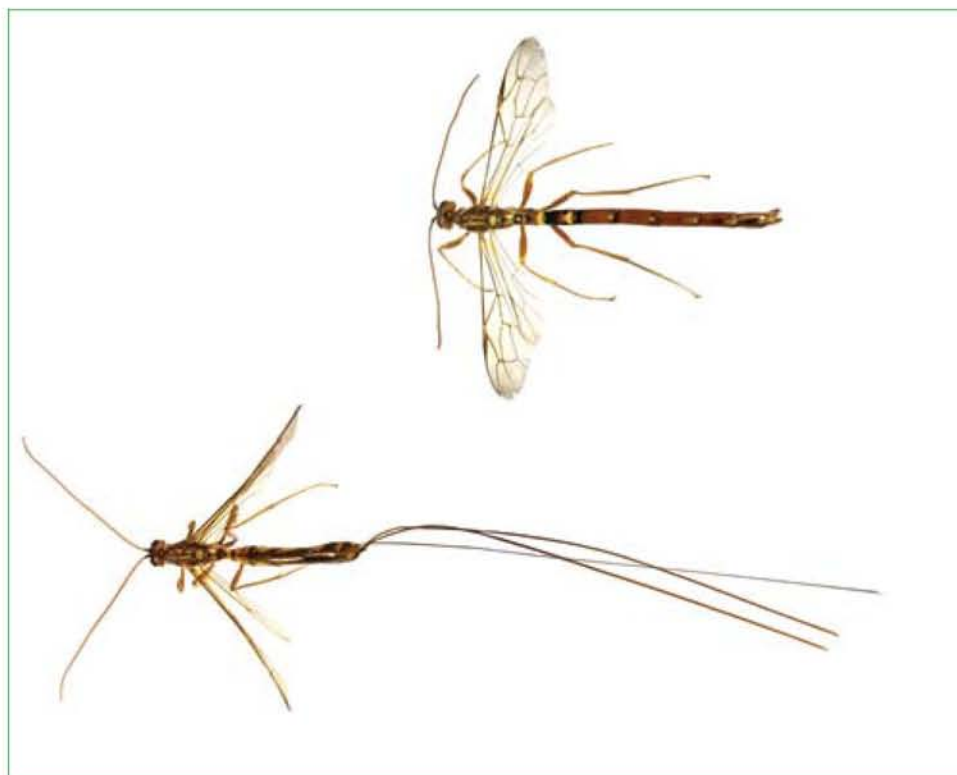
Один з 3 відомих в фауні України видів роду *Megarhyssa*. Полісся, Лісостеп. Ареал охоплює також Середню Європу, ряд регіонів Росії — пн.-зх. та центральні р-ни європейської частини, Омська обл., Приморський край, Кавказ.

Чисельність і причини її зміни

Незначна (поодинокі особини). Причини зміни чисельності: знищення сухих та всихаючих дерев під час санітарних вирубок лісу; застосування хімічних засобів охорони; самки під час свердління яйцекладом деревини часто стають здобиччю птахів (дятли, інші).

Особливості біології та наукове значення

Біологія як у попереднього виду. Дає 1 генерацію на рік. На стадії личинки зовнішній па-

разит личинок рогохвостів (Siricidae). Через наявність більш довгого, ніж у *M. superba*, яйцеклада на свердління деревини витрачає 40–65 хв. Зимує личинка в деревині у власному коконі.

Морфологічні ознаки

Як і попередній вид, один з найбільших за розміром їздець, тіло якого завдовжки 40–43 мм; яйцеклад самок в 1,7–2,0 раза більший за довжину тіла. Наличник у профіль заокруглений, з чітко вирізаним апікальним краєм, жовтий з червонуватою смужкою в основі. Забарвлення тіла — від жовто-червоного до жовто-коричневого, знизу на мезоплеврах жовта поздовжня смужка. Лице жовте. У самок жовті плями на 3–5 тергітах черев-

ця видовжені, простягаються вперед, за дихальця. У самців передні тергіти темніші, 2 тергіт спереду чорний, середні тергіти червоно-коричневі, останній сегмент жовтий; генітальні пластинки вентро-апикальні з маленькою овальною плямою з щетинок.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не проводились. Популяції охороняються у листяних і мішаних лісах на території природних заповідників і заказників. У інших місцях існування виду доцільно створювати ентомологічні заказники.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Корисний ентомофаг. Комерційного значення не має.

Основні джерела інформації

Каспарян, 1981; Kaźmierczak, 1981; ЧКУ, 1994; Horstmann, 1998.

Автор: В.Г. Толканіц
Фото: В.Г. Радченко

ДОЛІХОМІТУС ГОЛОВАСТИЙ

Dolichomitus cephalotes (Holmgren, 1859)

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Перетинчастокрилі (Hymenoptera), родина — Їздці-іхневмоніди (Ichneumonidae).

Природоохоронний статус

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Один з 70 видів роду, поширеного в Голарктиці, Неотропічній та Орієнтальній зоогеографічних областях, переважна кількість видів — в Голарктиці. Один з 12 видів в фауні України. Полісся, Карпати.

Чисельність і причини її зміни

Невідома. Причини зміни чисельності: висихання деревини, заморозки, грибні захворювання, загибель личинок-хазяїв, знищення хворих та всихаючих дерев під час санітарних вирубок лісу.

Особливості біології та наукове значення

На стадії личинки — зовнішній паразит личинок різних ксилофагів, у тому числі вусачів чорного ялинового великого (*Monochamus urusovi* Fisch.) і чорного ялинового західного (*M. sartor* F.). Зустрічаються у мішаних та

хвойних лісах на ялині, рідше на сосні, що пошкоджені вусачами. Самка довгим яйцекладом, піхви якого в 4–6 разів перевищують довжину тіла, пробуравлює шар деревини і відкладає яйце на тіло личинки хазяїна. Докладно особливості біології не вивчалися.

Морфологічні ознаки

Досить великий за розміром їздець, тіло завдовжки до 25 мм. Яйцеклад самок завдовжки до 150 мм, в 5–6 разів перевищує довжину тіла. Голова дуже розширена за очима. Переднє крило з дзеркальцем. Черевце порівняно коротке, довжина 2 тергіта дорівнює його ширині. Пунктир черевця невиразний. Тіло чорне. Ноги червоні. Задні гомілки та лапки бурі.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не розроблялись. Треба докладніше вивчити особливості біології виду; у місцях його існування доцільно створювати ентомологічні заказники.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Корисний ентомофаг. Комерційного значення не має.

Основні джерела інформації

Мейер, 1934; Constantineanu et Pisica, 1977; Каспьян, 1981; Yu, Horstmann, 1997.

Автор: В.Г. Толканіц
Фото: В.Г. Радченко

АРХІРИЛЕЯ ЧОРНА

Archirilleya inopinata Silvestri, 1920

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Перетинчастокрилі (Hymenoptera), родина — Евритоміди (Eurytomidae).

Природоохоронний статус

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Реліктовий вид. Представник монотипного роду *Archirilleya*. Лісостепова і степова зони України, пд. узбережжя Криму. Ксерофітні угруповання переважно на схилах сухих балок у Лісостепу або в не загущених степових ділянках пд. України (Крим, Херсонська обл.), де спостерігається висока чисельність основного хазяїна цього виду — стеблового цвіркуна-екантуса.

Чисельність і причини її зміни

Чисельність незначна (поодинокі особини). Причини зміни чисельності: руйнування екотипів унаслідок витоупування свійськими тваринами, надмірного випасання та рекреаційного навантаження.

Особливості біології та наукове значення

Дає 1 генерацію на рік. Зовнішній паразит яєць стеблових цвіркунів рідше коників (Orthoptera, Tettigoniidae) та деяких цикад (Homoptera, Auchenorrhyncha) в стеблах трав'янистих рослин (*Oryganum*, *Achillea*, *Cephalaria* та багатьох інших). Літ імаго — в липні–серпні. Самка відкладає яйце в стебла трав'янистих рослин, серцевина яких містить кладки цвіркунів, коників, зрідка деяких цикад. Личинки висмоктують вміст

яйця, переповзаючи від одного до іншого, знищуючи, як правило, всю кладку хазяїна. Зимують дорослі личинки.

Морфологічні ознаки

Тіло самки видовжено-циліндричне, 2,5–4 мм завдовжки, чорне. Самець менших розмірів, 2–3 мм, забарвлення як у самки, відрізняється від самки дещо коротшим черевцем. Скульптура поверхні в обох статей дрібно комірчаста, на черевці виражена дещо слабше, ніж на дорсальній поверхні грудей. Крила незабарвлені. Жилкування з довгими маргіальною та постмаргіальною жилками. Вусики з 8-члениковим джгутиком і 3-члениковою булавою. Груді слабко опуклі, проміжний сегмент майже горизонталь-

ний. Черевце циліндричне, у самки дещо довші за голову та груди взяті разом, у самця дещо коротше за довжину голови та грудей. Яйцеклад самки короткий, не виступає за вершину черевця.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не проводились. Охорона виду можлива в степових заповідниках та при охороні екотипів шляхом створення мікрозаповідників у степовій та лісостеповій зонах.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Silvestri, 1920; Никольская, 1952; Erdős, 1957; Зерова, 1976; Зерова, 1978.

Автор: М.Д. Зерова
Фото: С.А. Сімутнік

ТЕТРАМЕЗА ПУНКТИРОВАНА

Tetramesa punctata Zerova, 1965

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Перетинчастокрилі (Hymenoptera), родина — Евритоміди (Eurytomidae).

Природоохоронний статус

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Один з 50 відомих в фауні України видів роду *Tetramesa*. Ендемік ковилевого степу Лівобережної України (Луганщина). Відомий по єдиній у світі знахідці («Стрільцівський степ», Луганська обл.).

Чисельність і причини її зміни

Відомий по невеликій серії з території заповідника «Стрільцівський степ». Гали, що викликає цей вид у суцвітті ковили Лессінга, досить широко розповсюджені в заповіднику. Причини зміни чисельності: скорочення ареалу кормової рослини — ковили Лессінга внаслідок розорювання земель, надмірних пасовищних навантажень тощо.

Особливості біології та наукове значення

Літ імаго — навесні (початок травня). Самка відкладає яйця в стебло ковили Лессінга в момент формування суцвіття. Заражене суцвіття перетворюється на своєрідний видовжений гал, густо опушений коротким яскраво-жовтим пухом. В середині гала міститься велика кількість личинок, що розвиваються кожна в окремій комірці. Дає 1 генерацію на рік, зимує доросла личинка, що лялькується весною. Місце перебування —

цілинні ділянки степу з домінуванням кормової рослини — ковили Лессінга, рослини занесеної до ЧКУ.

Морфологічні ознаки

Тіло самки видовжене з досить широкими грудьми і циліндричним видовженим черевцем, довжина — 2–4 мм. Самець дещо менших розмірів — 2–3 мм. Тіло обох статей чорне, голова, груди та черевце з однорідною крапчастою скульптурою. Вусики самки коротко опушені з 5-члениковим джгутиком та 3-члениковою булавою, вусики самця — з 7-члениковим джгутиком, всі членики з довгим, рясним опушенням. Крила не забарвлені. Жилкування з короткими радіальною та постмаргінальною жилками. Черевце

самки сидяче, помітно довше за груди, самця — стебельчате, коротше за груди. Груді масивні, з широкою передньоспинкою, проміжний сегмент помірно похилий. Яйцеклад самки короткий, не виступає за вершину черевця.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не розроблялись. Але кормова рослина ковила Лессінга занесена до ЧКУ (1980) і охороняється на території пам'яток природи та у степових заповідниках.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Зерова, 1965; Зерова, 1978; ЧКУ, 1996.

Автор: М.Д. Зерова
Фото: С.А. Сімутнік

